



# Roberto Bolaño – fenomenul feminicid din romanul 2666

---

**Ruxandra CESEREANU**

Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj Napoca, Facultatea de Litere  
“Babeș-Bolyai” University of Cluj Napoca, Faculty of Letters  
Personal e-mail: ruxces@yahoo.com

---

*Roberto Bolaño – the phenomenon of femicide in 2666*

This study analyses the phenomenon of femicide, as it is speculated upon by Roberto Bolaño in his novel 2666. The Chilean author's book focuses, at one point, on the psychological geopolitics of the city of Santa Teresa. This provides him with an opportunity to portray in a neorealist manner the mundane life and rampant underground crime in squalid and overcrowded Mexican towns. This segment of the novel addresses a recurring theme: the identification of the bodies of girls and women who were abominably raped and killed (and mutilated) in the area of Santa Teresa. The theme is inspired by the mutilations and murders of hundreds of poor women in the city of Juarez, in Northern Mexico, over the course of a decade, starting from 1993. Roberto Bolaño suggests an apocalypse lasting from the Holocaust to the *desaparecidos* and, subsequently, to the phenomenon of femicide in the city of Santa Teresa, probably also highlighting rape as a political torture applied during the civil wars in Bosnia-Herzegovina, Chechnya and Rwanda, at the end of the twentieth century.

Keywords: Roberto Bolaño, 2666, the phenomenon of femicide, rape, mutilation, neorealism, *desaparecidos*, Juarez, civil war, Bosnia-Herzegovina, Chechnya, Rwanda, twentieth century

---



Romanul 2666, capodopera lui Roberto Bolaño, are o structură de vortex și marșează pe rătăcirile ritualice ale unor personaje în căutarea unui scriitor german underground, pe numele său Benno von Archimboldi<sup>1</sup>. În volumul al doilea din 2666, căutarea de tip policier a acestui autor se deplasează în Mexic, în orașul Santa Teresa. Acest segment al romanului este fixat pe o temă recurentă: identificarea cadavrelor de fete și femei care au fost violate și ucise (ori chiar mutilate) în chip abominabil în zona Santa Teresa. Cel puțin o sută de pagini conțin o avalanșă intenționată de violență maximă. Hermeneuții axați pe tema feminicidului<sup>2</sup> consideră că în 2666 sunt asociate scene din genocidul evreilor în cadrul Holocaustului

cu fenomenul în masă de violuri, asasinate și mutilări petrecut în orașul mexican Santa Teresa (inspirat uciderea a sute de femei de condiție pauperă în orașul Juarez, din nordul Mexicului). O altă trimitere de subsol este la zecile de mii de *desaparecidos* în timpul dictaturilor militare de extremă dreaptă din America de Sud (victime evaporate definitiv, corpuri distruse sau îngropate clandestin tocmai întrucât fuseseră torturate atroce). Roberto Bolaño sugerează (inclusiv prin titlu) o apocalipsă prelungită de la Holocaust la epidemia de *desaparecidos* și ulterior la fenomenul feminicid din orașul Santa Teresa (un „holocaust silențios”, cum îl numește Martin Camps<sup>3</sup>), punând în discuție o formulă lansată de Hannah Arendt, aceea de banalizare

a răului, a abominabilului<sup>4</sup>.

Rapoartele juridice și de investigație despre cadavre sunt leitmotivice și relativ identice în romanul 2666. Limbajul de comentator al lui Bolaño este intenționat unul de autopsist rece, atunci când relatează asasinatelor și corporalitatea mutilată a femeilor. Scriitorul chilian prelucrează polemica dintre machism și marianism din timpul juntelor militare sud-americane (tutelate de S. U. A.) când violul fusese introdus oficial ca tortură politică asupra militanților de stânga aflate în închisori și centre de interogatoriu, până la violurile, mutilările și asasinatelor comise asupra femeilor paupere din Santa Teresa (fenomen petrecut în orașul mexican Juarez, începând cu 1993, pe parcursul a un deceniu).

Ceea ce ne propunem acum în acest studiu este o analiză a fenomenului feminicid din romanul 2666, din punct de vedere politic, dar și psihanalitic și antropologic.

Istoria ideilor și a mentalităților a înregistrat faptul că, de-a lungul secolelor, în funcție de varii ideologii, au fost supliciați sexual atât bărbați, cât și femei, dar procentul femeilor îl depășește pe acela al bărbaților. În ceea ce privește corpul femeii schingiuite, au funcționat două tendințe: pe de o parte, acesta nu se cuvenea a fi dezbrăcat (de aceea, de pildă, spânzurarea femeilor a fost interzisă o vreme, pentru a nu li se zări picioarele), dar pe de altă parte, el era dezbrăcat chiar cu voluptate și chinuit. Nici arderea trupului femeiesc nu a fost, la început, îngăduită. Odinioară, vestele păcatoase (care călcase răgământul de castitate) erau ucise prin îngroparea de vii, trupul lor „maculat” fiind astfel ascuns. Cu timpul, însă, hainele au devenit retorice: doar trupul vizibil avea să-i fascineze pe schingiuitori. În timpul Inchiziției, „vrăjitoarele” au fost acuzate, de pildă, de „copulare cu Diavolul”, de aici semnele pe care supliciatorii le căutau pe trupurile lor. Ele erau verificate de către inchizitori până în vagin, aceștia căutând „semnul Diavolului” în locurile cele mai intime<sup>5</sup>. Cazul „vrăjitoarelor” a fost reinvestit în forme paranoice în secolul XX, păstrând, însă, motivația de odinioară: „trupul femeilor era un instrument pentru exorcizarea Răului politic și social”<sup>6</sup>. Ferveța aceasta agresivă a fost moștenită, parțial, de reprezentanții represiunii din America Latină, în a doua jumătate a secolului XX.

Violarea programatică a femeilor „subversive” (comuniste, majoritatea) în timpul juntelor militare (de extremă dreaptă) din America de Sud era legată de faptul că victimele aparțineau (ca mame, surori, soții și fiice) unor bărbați considerați inamici ai lui Dumnezeu, datorită ideologiei de stânga care îi anima. Acești bărbați erau satanizați forțat de către supliciatorii care le maltratau femeile. Dar violând, ca „buni catolici”, femeile „subversivilor”, supliciatorii care reprezentau Juntele militare (declarată ca având un simț religios oficial catolic) trădau definitiv spiritul creștinesc și

reprezentau chiar ei răul suprem.

Trupul schingiuit al femeii, așa cum apare el proiectat în secolul XX, trebuie raportat și la mentalitatea patriarhală în care femeia este prin excelență expusă ofensei. Sexualizarea torturii prin viol se bazează pe ideea tradițională de dominație: ordinea patriarhală și funcția masculinității<sup>7</sup>. Odinioară, bărbatul care își lovea soția nu era pedepsit decât atunci când o schilodea sau ucidea. Funcționa, de altfel, un fel de rușine dirijată (colectiv și individual) nu asupra agresorului, ci asupra victimei. La nivelul aparenței, exista, totuși, o anumită reținere: în secolele trecute, deținutele politice aristocrate erau surghiunite la mănăstire sau în închisori cu regim îmblânzit. Secolul XX înlocuiește, însă, mănăstirea cu închisoarea dură. Mare parte din secolul XX, violarea femeilor de către soții lor legali nu era considerată viol: tot în secolul XX, tortionarii își asumă, la rândul lor, acest rol, intrând, în pielea unor „soți ilegali” care au dreptul să facă orice cu trupul femeii-victimă. Spre sfârșitul secolului XX, violul în cuplul marital a început, totuși, să fie considerat culpabil: de aici, probabil, dorința tortionarilor de a le numi „târfe” pe victimele-femei. Unei „târfe” îi poți face orice, cu atât mai mult atunci când ea este „dușman al poporului”: în acest caz, femeia respectivă poate fi considerată chiar o sclavă sexuală. Din multe tipuri de viol care au fost clasificate, tortionarului îi este propriu *violul de dominație*, chiar dacă, uneori, acesta se combină cu violul sadic<sup>8</sup>. Violul este o tortură dublă: mai întâi, fiindcă rănește la fel ca orice tortură, apoi fiindcă conține o formă de umilire supremă<sup>9</sup>.

Violul aplicat de tortionari ține de o cultură a masculinității. Tortionarul trebuie să dovedească, în fața celorlalți bărbați, că este „viril”, prin violarea chiar și simbolică a cât mai multe „femei”. Puterea unui tortionar poate fi măsurată (susține acest cult pervertit al masculinității) prin aptitudinile sale de violator, de prădător de femei. Violul ca tortură este un test de verificare a virilității și a omnipotenței. Dar violul punitiv este văzut și ca o îndatorire, ca un drept legal al tortionarului, întrucât el este Bărbatul. În virtutea „misticii masculinității” doar tortionarul poate fi bărbat<sup>10</sup>.

În tortura politică, violul a fost perceput, atât de victime, cât și de tortionari, ca fiind cea mai gravă atingere a celuilalt. Corpul este nu doar rănit, ci și colonizat agresiv, molipsind și infestând nu doar organele interne, ci și organele psihice, cu un „virus”. Tortionarul se raportează prin viol atât la victimele-femei, cât și la bărbați. Dar ideea de tortură-viol este mai evidentă, totuși, în cazul femeilor. Atunci când supliciază un bărbat, tortionarul nu simte deosebirea de trup, ci pe aceea de statut, căci trupul supliciatului este un duplicat (chiar dacă „ignobil”) al trupului tortionarului. În timp ce trupul victimei-femei conține diferențierea și, prin urmare, este mai vulnerabil.

Trupul femeii este cu atât mai mult o sfidare și o provocare care trebuie pedepsită, cu cât el este altceva decât trupul tortionarului. El este tot ceea ce, din punct de vedere fizic, tortionarul nu poate fi: este "străinul" și "opusul". De aceea, trupul femeiesc este batjocorit mai intens decât unul bărbătesc; prin urmare, tortura este sexualizată, iar femeia este implicit umilită, nu doar chinuită în tortură.

Proiecția torturii sexualizate, ridicată la rang de curățare etnică și devenită tehnică a Puterii, a dus la excesele petrecute, la sfârșitul secolului XX, în războiul civil din Bosnia-Herțegovina între 1992-1995 (dar și în alte părți: Ruanda în 1994 – aproape o jumătate de milion de femei au fost violate, ucise, mutilate; ori Cecenia – în conflictele din 1994 și 1999). Cazul simptomatic și cel mai mediatizat a fost acela al lagărelor sârbești, devenite, prin specializarea câtorva dintre ele, lagăre de viol. Violul a fost instituționalizat de toate cele trei părți afectate în războiul din Bosnia-Herțegovina, dar în cazul sârbilor a existat un ordin militar care legifera violul asupra musulmanelor bosniace<sup>11</sup>. Femeile care au depus mărturie, mai târziu, despre violurile la care au fost supuse, au atras atenția că o parte din soldații sârbi agresori le-au mărturisit că sunt siliți să facă acest lucru, întrucât violul era o măsură politică. Majoritatea acestor soldați nu erau obsedați sau sadici, ci blazați: atunci când erau conjurați să nu violeze, ei mărturiseau că trebuie să officieze violul ca pe o îndatorire în cadrul armatei. Violul era aplicat musulmanelor bosniace, indiferent de etate, și nu de un singur bărbat, ci de mai mulți, pentru ca femeile să fie pângărite definitiv. Acest fapt era legat de ideea că, în tradiția musulmană, violul distrugea legătura familială, femeia violată având statutul de repudiată. Firește că, violând femeia musulmană, sârbii violau, de fapt, simbolic, întreaga familie a acesteia, cu bărbați cu tot. Aceștia urmau să fie umiliți prin asumarea rușinii de a avea o mamă, soție, soră sau fiică violate. Comunitatea Europeană a înregistrat cifra-record de douăzeci de mii de musulmance violate în lagărele sârbești din Bosnia-Herțegovina<sup>12</sup>. Sârbii i-au acuzat, și ei, pe comandanții musulmani că, în timpul războiului bosniac, aceștia s-au proclamat "bei", "aga" ori "vizir", instituind "haremurii" cu sârboaise supuse unor ritualuri erotice după tipic musulman<sup>13</sup>.

Cu mult înainte de războiul civil din Bosnia-Herțegovina, violurile la care au fost supuse, în a doua jumătate a secolului XX, femeile considerate a fi subversive (de stânga) din America Latină, au demonstrat că trupurile violate ale acestora deveniseră „obiectiv politic”: pe de o parte era vorba de o demonstrație a Puterii, pe de altă parte existau componente psihice precum ideea de „premiu” sau „jaf de război” oferite soldaților/tortionarilor. Atunci când autoritățile înșeși îndemneau soldații la violuri era vorba și despre un „control psihosexual”<sup>14</sup>. Tzvetan Todorov a

deosebit sadismul (în care intră o componentă sexuală) de beția puterii (aceasta fiind nesexualizată) manifestată de tortionarul secolului XX. În opinia lui Todorov, beția puterii (și nu sadismul) este cea care dirijează (ca trăsătură dominantă) cruzimea tortionarului, inclusiv atunci când acesta supliciază sexual<sup>15</sup>.

Klaus Theweleit face o subtilă radiografie asupra mentalului masculin antrenat să perceapă patologic corpul feminin, pornind, în demonstrația sa, de la bărbatul protofascist. Klaus Theweleit analizează mentalul protofascistului, pentru a vedea care sunt rădăcinile misticii sale războinice, și demonstrează că violența originală a acestui tip de bărbat provine din spaima și ura față de feminitate. Una dintre observațiile esențiale ale autorului este aceea că, deși limbajul bărbatului protofascist a fost, în mod simbolic, unul sexual, sistemul nazist va susține, mai târziu, tocmai o tendință antierotică la nivelul misticii sale. Theweleit este interesat de ritul de trecere al soldatului german de la stadiul adolescentin la acela de bărbat, rit valabil și pentru tortionarii (sud-americani) din a doua jumătate a secolului XX, care, în majoritatea lor, sunt tineri având la dispoziție corpurile victimelor (în special corpuri feminine). Expunerea trupului gol, în tortură și asasinat, este un loc comun în secolul XX; este ceva obișnuit, la nivel de umilire, dezbrăcarea colectivă a victimelor, date în grija unui supraveghetor care „administrează” aceste trupuri goale. Ce simte un gardian care are în puterea lui o serie de femei dezbrăcate (de toate vârstele, acoperind orice fel de proiecție, de la mamă, soră, iubită), pe care le poate pedepsi oricum? Atunci când acest gardian (soldat, tortionar etc.) aparține unei culturi politice care clamează machismul, situația este explozivă și simptomatică.

Theweleit se concentrează pe identitatea masculină a soldatului german protofascist, pentru a radiografia înăuntrul acesteia încleștarea dintre două dimensiuni resimțite ca matrici culturale și psihologice: cea masculină, amenințată cu dezintegrarea și disoluția, și cea feminină. Demonstrațiile muncitorești de revoltă din Germania la începutul secolului XX, de pildă, în care femeile erau folosite ca scuturi vii în fața masei de bărbați, camuflați în spatele lor, reprezentau pentru membrii aparatului represiv cunoscut sub numele de *Freikorps* imaginea terifiantă a unei *vagina dentata*<sup>16</sup>. Aceeași percepție aveau să o aibă mai târziu și membrii aparatului de represiune din Argentina (dar și din alte țări sud-americane dominate de junte militare de extremă dreaptă, Chile în mod special) care vedeau în *Madres de Plaza de Mayo*, mărșăluind pentru „dispăruții” lor (*desaparecidos*), ale căror trupuri schilodite și moarte le cereau (spre a fi îngropate), ceva asemănător. Cu alte cuvinte, soldații *Freikorps* și tortionarii argentinieni, chilieni și sud-americani în general (provenind din țări dominate de junte) sunt niște *gynocizi*: frica lor de castrare catalizează tocmai dorința de a castra (viola)

la rândul lor victimele. Astfel, bărbații protofasciști au alcătuit o mașinărie falică, funcție preluată, mai târziu, și de membrii Juntelor latino-americane; această mașinărie a fost instrumentată ideologic de mistica supraomului, în primul caz, de machism, în al doilea caz. Dar, dacă bărbatul *Freikorps* și fascismul de mai târziu nu au nuanțat războiul psihologic împotriva dimensiunii feminine, torționarii argentinieni, chilieni și sud-americani s-au revoltat împotriva a două instanțe cu identitate clară: dimensiunea maternală și “subversivele”.

Klaus Theweleit inventariază spaimele care îi bântuiau pe membrii *Freikorps* din care, mai târziu, vor ieși la iveală destui naziști de marcă. Cea mai mare frică este aceea produsă de “femeia roșie”, bolșevica, singura aptă să îi devore pe bărbații *Freikorps*, după modelul femeii-căpcăun. Aceasta este proiectată, adesea, ca o “târfa” care se cuvine a fi supliciată și ucisă: femeia proletară reprezenta, simbolic vorbind, un sex imund care îl speria și, în același timp, îl provoca pe bărbatul protofascist. Spartacistele bolșevice se dovedeau a fi “castratoare”, întrucât erau niște “femei cu penis” (în limbaj psihanalitic), ascunzând arme de foc sub fuste<sup>17</sup>. Atunci când ucide femeia proletară, bărbatul protofascist se asigură, de fapt, că aceasta nu se va mai putea prostitua: rana pe care el i-o produce este o rană de castrare<sup>18</sup>. Fie ispititoare (Salomeea), fie virile (Dalila), femeile “proletare” aveau să stârnească și spaimele torționarilor sud-americani, care vedeau în ele modelul “femeii roșii” dătătoare de moarte, și pe acela al mamei pedepsitoare, investind mișcarea *Madres de Plaza de Mayo* cu identitatea unor “femei cu penis” care revendicau ritualic trupurile dispăruților (victimelor mutilate). Femeile îi stârneau pe torționari atât ca fecioare (care trebuiau pedepsite prin impurificare), cât și ca femei mature (pentru că își pierduseră puritatea și puteau fi maculate infinit). Mentalul membrilor *Freikorps* era bântuit și de alte fantasme feminine: dragostea incestuoasă a “fiilor” *Freikorps* față de surorile și mamele lor. În mentalul torționarilor sud-americani, femeile erau aproape întotdeauna percepute drept castratoare ale “fiilor” torționari.

În timpul Inchiziției, femeile au fost decretate „vrăjitoare” și ispititoare, despre ele spunându-se în varii tratate, dar mai ales în *Maleus Maleficarum*, că sunt imperfecte, mincinoase, dezamăgitoare și inferioare bărbatului. Torționarii secolului XX aveau să preia astfel de elemente, adaptând, totuși, “viciile” femeilor la contextul sistemului respectiv de represiune. În Argentina, dar și în Chile ori alte țări sud-americane, unde machismul Juntelor a funcționat inclusiv ideologic, femeile nu erau respectate de torționari, fie fiindcă erau “femei roșii”, fie fiindcă erau în ipostaza de mame acuzatoare. Torționarul “castră” aceste femei (prin viol cel mai adesea), pentru că ele erau substitutele bărbaților lor, dar și întrucât aceste

femei erau percepute ca pradă de război, iar prada de război presupunea inclusiv o formă de jaf sexual.

În America Latină a funcționat o concepție patriarhală pervertită: femeile erau violate pentru că aparțineau unor bărbați cărora nu avea dreptul să le fie surori, soții, fiice sau mame (așa gândea mintea politizată și ideologizată a Juntelor). Ele puteau să aparțină doar Tatălui (Juntei și torționarilor), soțului, fratele, fiul fiind văzuți ca niște „hoți”, față de care torționarii reprezentau Tatăl castrator. *Madres de Plaza de Mayo* îi speriau și, în același timp, le inspirau respect torționarilor, deși tot ei erau cei care le schingiuiu pe aceste femei<sup>19</sup>! Fie că au supliciat sexual femei sau bărbați, torționarii au concretizat o violență falocentrică. Situația aceasta a fost precumpănitoare în America Latină, în special în Argentina și Chile.

Sexualizarea torturii a fost instrumentată ideologic în secolul XX, torționarii apelând la nevroze și obsesii pe care doar psihanaliza și psihoistoria le-a putut scoate la suprafață și interpreta. Castratori și *gynocizi*, torționarii au fost mai ales niște tehnicieni râvnind să-și dovedească puterea, și mai puțin niște obsedați sexual, cu apetit sadic.

Roberto Bolaño readuce în scenă, prin feminicidul petrecut în orașul Santa Teresa, în volumul al doilea din romanul său 2666, polemica dintre machism și marianism și creează un amplu liant nu doar între Holocaust și fenomenul dispăruților (*desaparecidos*) din America Latină, ci și între violul ca tortură politică aplicat femeilor subversive, în timpul Juntelor militare (în special în Argentina și Chile), și violul ca tortură și instrument de curățare etnică aplicat în războaiele civile din Bosnia-Herțegovina, Cecenia și Ruanda. În perioada în care scria la romanul 2666, Bolaño avea acces la informațiile legate de atrocitățile împotriva femeilor (percepute ca jaf de război) petrecute în spațiile mai sus menționate. În felul acesta, secvența amplă despre asasinatele abominabile din orașul Santa Teresa preschimbă romanul lui Bolaño într-un text politic subversiv. Referința la enigmaticul scriitor german Benno von Archimboldi creează un liant nu doar cu Holocaustul, ci, hermeneutic, cu explicațiile pe care Klaus Theweleit le oferă asupra mentalului bărbatului protofascist, chiar dacă nu este vizat neapărat personajul misterios al autorului chilian. America de Sud a fost un spațiu special în care, după cel de-al doilea război mondial, s-au retras, sub camuflaj, o serie de criminali de război din rândul naziștilor. Astfel, secvența despre fenomenul feminicid din romanul lui Bolaño este un element-cheie pentru a schița nucleii unor violențe recurente și emblematic pentru secolul XX, care au avut în centru femeile și corpul acestora, într-o sinteză unică, sub raport psihologic și literar.



Note:

1. Am analizat deja romanul 2666 într-un alt studiu publicat tot în revista *Transilvania* - Ruxandra Cesereanu, "Roberto Bolaño - 2666 și teoria minoratului", *Transilvania*, nr. 7, 2017, pp. 72-76.
2. Margaret Boe Birns, "666 Twinned and Told Twice: Roberto Bolaño 's Double Time Frame in 2666", în *Ibidem.*, p. 71
3. Martin Camps, " « Con la cabeza en el abismo »: Roberto Bolaño 's *The Savage Detectives* and 2666, Literary Guerrilla and the Maquiladora of Death", în *Ibidem.*, p. 112
4. Chestiunea răului este analizată, ramificat, și în cartea semnată de Daniuska González, *La escritura barbara: la narrativa de Roberto Bolaño*, Lima, Fondo Editorial Cultura Peruana, 2010
5. Camille Naish, *Death Comes to the Maiden. Sex and Execution 1431-1933*, London & New York, Routledge, 1991, pp. 7-8.
6. Russell P. Dobash, R. Emerson Dobash, Sue Gutteridge, *The Imprisonment of Women*, Oxford & New York, Basil Blackwell, 1986, p. 18.
7. Kate Millett, *The Politics of Cruelty. An Essay on the Literature of Political Imprisonment*, New York-London, W. W. Norton Company, 1994, pp. 34-35.
8. Steven Box, *Power, Crime and Mystification*, London & New York, Tavistock Publications, 1983, pp. 127-129.
9. Millet, *op.cit.*, p. 35.
10. Box, *op. cit.*, pp. 145, 148.
11. Roy Gutman, *A Witness to Genocide*, New York, Macmillan Publishing Company, 1993, pp. 68-73.
12. *Ibidem*, p. 146.
13. Nicola Marinovic, *Stories from Hell (Confessions of Serbs tortured in the concentration camps in Croatia and Bosnia-Herzegovina in 1991 and 1992)*, Belgrad, 1993, p. 60.
14. \*\*\*, *Guatemala Nunca Más*, vol. I *Impactos de la violencia*, vol. II *Los mecanismos del horror*, vol. III *Entorno histórico*, vol. IV *Victimas del conflicto*, Oficina de Derechos Humanos del Arzobispado de Guatemala, Guatemala, 1998-1999, vol. I, p. 213, vol. II, p. 212.
15. Tzvetan Todorov, *Confruntarea cu extrema. Victime și tortionari în secolul XX*, traducere de Traian Nica, București, Editura Humanitas, 1996.
16. Klaus Theweleit, *Male Fantasies*, vol I - *Women, floods, bodies, history*, vol II - *Male bodies: psychoanalyzing the white terror*, Translated by Erica Carter, Chris Turner and Stephen Conway, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1987; vol. II, pp. 27-35.
17. *Ibidem*, vol. I, pp. 67, 68, 72-73, 74.
18. *Ibidem*, vol. I, p. 195.
19. Frank Graziano în *Divine Violence. Spectacle, psychosexuality & radical Christianity in the Argentine "dirty war"*, Boulder-San Francisco-Oxford, Westview Press, 1992, dezvoltă și analizează pe îndelete cazul argentinian al femeilor schingiuite, violate, asasinate, întrucât erau percepute ca subversive de către Juntele militare.

Bibliography:

- Roberto Bolaño, *2666*, trei volume, traducere de Eugenia Alexe Munteanu, București, Editura Univers, 2016
- Steven Box, *Power, Crime and Mystification*, London & New York, Tavistock Publications, 1983
- Ruxandra Cesereanu, *Tortura politică în secolul XX / Political Torture in the 20th Century*, ediția a doua, Iași, Editura Polirom, 2015
- Ruxandra Cesereanu, "Roberto Bolaño - 2666 și teoria minoratului" / „Roberto Bolaño - 2666 and the Theory of the Minor”, *Transilvania*, nr. 7, 2017, pp. 72-76
- Russell P. Dobash, R. Emerson Dobash, Sue Gutteridge, *The Imprisonment of Women*, Oxford & New York, Basil Blackwell, 1986
- Frank Graziano, *Divine Violence. Spectacle, psychosexuality & radical Christianity in the Argentine "dirty war"*, Boulder-San Francisco-Oxford, Westview Press, 1992
- Roy Gutman, *A Witness to Genocide*, New York, Macmillan Publishing Company, 1993
- Daniuska González, *La escritura barbara: la narrativa de Roberto Bolaño / Barbarian Writing: The Narrative of Roberto Bolaño*, Lima, Fondo Editorial Cultura Peruana, 2010
- Ignacio López-Calvo (ed.), *Roberto Bolaño, a Less Distant Star. Critical Essays*, New York, Palgrave Macmillan, 2015
- Angeles Donoso Macaya, „Estética, política y el posible territorio de la ficción en 2666 de Roberto Bolaño”, *Revista Hispánica Moderna*, 62.2, 2009, pp. 125-142
- Nicola Marinovic, *Stories from Hell (Confessions of Serbs tortured in the concentration camps in Croatia and Bosnia-Herzegovina in 1991 and 1992)*, Belgrad, 1993
- Kate Millett, *The Politics of Cruelty. An Essay on the Literature of Political Imprisonment*, New York-London, W. W. Norton Company, 1994
- Camille Naish, *Death Comes to the Maiden. Sex and Execution 1431-1933*, London & New York, Routledge, 1991
- Klaus Theweleit, *Male Fantasies*, vol I - *Women, floods, bodies, history*, vol II - *Male bodies: psychoanalyzing the white terror*, Translated by Erica Carter, Chris Turner and Stephen Conway, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1987
- Tzvetan Todorov, *Confruntarea cu extrema. Victime și tortionari în secolul XX / The Confrontation with the Extreme. Victims and Tortionnaires in the 20th Century*, traducere de Traian Nica, București, Editura Humanitas, 1996